

ПЛЮСИ І МІНУСИ ФІНАНСОВИХ ВЕКСЕЛІВ

Михайло ДОВБЕНКО, заплатимо проти цього простого векселя наказу доктор економічних наук, директор Інституту відкритої політики

У травні на сесії Верховної Ради лише одного голосу не вистачило для ухвалення законопроекту про фінансові векселі, що передбачав можливість їх широкого запровадження. Документ від початку розгляду викликав полярні оцінки, а результати голосування засвідчили, що потужна підтримка цієї фінансової новації наштовхується на неабиякий спротив. Перед тим, як розглянути аргументи «за» і «проти», варто визначитися з термінологією.

Вексель – цінний папір, що підтверджує безумовне грошове зобов'язання боржника (векселедавця) заплатити після настання вказаного терміну певну суму грошей власнику векселя (векселетримачу). У проекті закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення процедури стосовно фінансових векселів» (реєстр. № 2845 від 17.04.2013 р., внесений народним депутатом України В. Омельченком), ідеться про фінансові банківські векселі та фінансові казначейські векселі.

Розвиток у країні ринкової економіки зумовлює потребу в ширшому застосуванні платіжних інструментів (серед них і векселі), які стали б дієвим засобом прискорення розрахунків. Це підтверджує світова практика починаючи із Середніх віків. Набутий досвід уже давно акумульовано на міжнародному рівні. Зокрема, багато країн, здебільшого європейських, уніфікували своє вексельне законодавство на основі Женевської вексельної конвенції 1930 року, ухваливши аналогічний вексельний закон або використавши його у своєму національному вексельному законодавстві в ролі орієнтовного закону. Ці країни, яких понад двадцять, утворюють женеvську систему вексельного права. Другу основну систему вексельного права формують понад сорок країн, переважно з Американського континенту. Самостійну групу утворюють країни, чіє вексельне законодавство не входить до жодної з двох основних систем права й не ґрунтується на якомусь одному, спільному для всіх цих країн вексельному законі. Виходячи з цього, нам спочатку в стратегічному плані слід визначитися з напрямом, тобто взяти за зразок одну з названих груп країн, щоб можна було використовувати векселі в міжнародних розрахунках.

Що стосується внутрішнього ринку, то векселі можуть дати суб'єктам господарювання можливість вибору між неоформленими в термінах виконання зобов'язаннями щодо погашення бюджетної заборгованості та хоч якись фінансовим інструментом, що має бодай обмежену ліквідність. Випуск в обіг іще одного виду векселів здатний дещо поживити фінансовий ринок.

Проте запропонована фінансова новація має істотні недоліки. Починаючи з правової невизначеності. Не зрозумілі вже самі поняття «казначейські зобов'язання України» та «фінансовий банківський вексель». Це щось не відоме для вексельної практики, а в законопроекті перше поняття жодним чином не виписане, а друге – вкрай нечітко. Не вказано термін погашення фінансового казначейського векселя. Водночас у світі практикуються два види цих паперів: а) вексель фінансовий, що обслуговує нетоварні угоди; б) вексель казначейський як один із видів державних цінних паперів, що є короткостроковим зобов'язанням держави (терміном до 12 місяців). У США, наприклад, до цінних паперів федерального уряду належать казначейські векселі (з терміном погашення 3, 6, 9

або 12 місяців). Уже сам короткостроковий характер таких векселів не допускає оформлення ними минулорічної заборгованості, у тому числі держборгів за Євро-2012.

До того ж посвідчення фінансовим казначейським векселем грошового зобов'язання саме центрального органу виконавчої влади, що здійснює обслуговування бюджетних коштів, не відповідає суті відносин, регульованих цивільним законодавством України та законодавством про обіг векселів. Зокрема, Державна казначейська служба України може діяти лише від імені держави та представляти її інтереси, а відтак вексель має посвідчувати грошове зобов'язання держави, а не окремого органу.

Оскільки законопроект не корелюється з вексельною практикою, то його положення «Порядок видачі, обігу, обліку та погашення фінансових казначейських векселів, що видаються центральним органом виконавчої влади, що здійснює казначейське обслуговування бюджетних коштів, затверджується Кабінетом Міністрів України» є юридично некоректним навіть за умови, що це діється «відповідно до закону про Державний бюджет України на відповідний рік». Хіба така процедура – предмет цього закону?! Та й чи можна доручати Кабінету Міністрів України передбачити «порядок вчинення протесту фінансового банківського векселя та фінансового казначейського векселя, виданих як електронні документи»? Відповідно до вимог п. 1 частини 2 ст. 92 Конституції України виключно законами України «встановлюються порядок випуску та обігу державних цінних паперів, їх види і типи».

Особливо слід звернути увагу на ризик створення умов для проявів корупції. Юридична невизначеність деяких норм законопроекту уможливорює їхнє довільне тлумачення як органами державної та судової гілок влади, так і суб'єктами господарювання, що може створити підґрунтя для різних зловживань. Адаже казначейські векселі дадуть змогу лише відтермінувати погашення бюджетної заборгованості, але аж ніяк не знімуть самої проблеми наповнення держбюджету. Його дефіцит зростає (якщо в січні–березні 2012 року був профіцит у сумі 0,98 млрд. грн., то за підсумками 1-го кварталу поточного року вже дефіцит сягнув аж 4,5 млрд.), а отже, не всі векселетримачі зможуть отримати обіцяні кошти. Хто дасть гарантії, що не з'являться підконтрольні чиновникам посередницькі структури й векселі погашатимуть тільки суб'єктам, наближеним до влади?! Всі інші векселетримачі будуть вимушені продавати їх із великим дисконтом. Такі провладні суб'єкти, що мають спеціфічні переваги, отримують ренти (тобто ті, що перевищують конкурентний рівень) доходи. Вони йменуються «політичною рентою», а діяльність, спрямована на їх отримання, – «пошуком політичної ренти». Професор Стенфордського

університету А. Крюгер довела, що така діяльність завдає величезних збитків економіці. Зазначені доходи живлять «тіньовий» її сектор, а в Україні, за даними Мінекономрозвитку, він і без цього критичний – аж 45% ВВП.

З другого боку, в міжнародній практиці вексель цінують за обов'язковість і швидкість стягнення грошового зобов'язання. Несплата у визначений термін суми, зазначеної у векселі, оформляється протестом у неплатежі, який може давати векселедержателю процесуальні та інші переваги (спрощена судова процедура, попередній арешт майна акцептанта, блокування коштів на його рахунках у банках) під час примусового стягнення за неоплаченими векселями. Хіба в наших реаліях це не зручна схема відчуження держмайна поза публічними процедурами?! Вона цілком може стати ще одним видом бізнесу для обраних, насамперед для «потрібних» банків і «своїх» банкірів. Чи не тому в законопроекті фігурує фінансовий банківський вексель із таким незрозумілим змістовим наповненням?

Розгляньмо й соціально-економічний аспект. Оскільки, як уже зазначалося, не запропоновано законодавчо визначення фінансового банківського векселя, основних засад його випуску та обігу, то його запровадження може негативно позначитися на стабільності банківської системи України та призвести до негативних соціально-економічних наслідків. Те саме може спричинити непродумане запровадження векселя казначейського. Згідно із законопроектом, ним може бути оформлене зобов'язання про сплату будь-якої бюджетної заборгованості. У теперішніх українських реаліях це означатиме «роздування» прихованого дефіциту бюджету й нарошування державного боргу. Зазвичай надмірна емісія таких цінних паперів призводить до інфляції.

Пристрасті навколо розглянутого законопроекту, наполегливість деяких урядовців і представників Нацбанку в його прощовхуванні не можуть не насторожувати. Адже йдеться про ретельно не опрацьований, вочевидь недосконалий документ. І наполегливість його прихильників варта кращого застосування. Щоб, наприклад, зменшити нарошування бюджетної заборгованості, необхідно передовсім активізувати згасаючу українську економіку, яка вже третій квартал поспіль демонструє спад. І цього не досягти, якщо не припинити тотальної її монополізації, котра, наче спрут, оповила всі галузі; виправити окремі диспропорції, що виникли на кредитних ринках (наприклад, уже не перший рік Європейський банк реконструкції та розвитку очікує від Кабміну права на кредитування в гривні); не заморожувати, а впроваджувати другий рівень пенсійної реформи, що дасть людям змогу накопичувати кошти на приватних рахунках і стане передумовою розвитку «довгого ресурсу» в країні; включити стимули для розвитку наукоміських та експортно орієнтованих виробництв, нових бізнесів (про це, зокрема, йшлося в публікації «Віча», № 9 за 2012 рік).

Отже, в системі господарювання в Україні загалом не обійтися без векселів казначейських і фінансових. Світова практика підтверджує їхню позитивну ефективність як платіжного засобу, котрий не має гідних аналогів. Скажімо, золото витіснили з грошового обігу вексельними зобов'язаннями, й тепер його місце в сейфах, а замінилики заповнили світовий економічний простір. Не варто лише вигадувати «особливий» варіант, бо практика вже відділила зерна від половини.

Важливо усвідомити, що проблему поточних бюджетних боргів векселі не розв'яжуть – ані казначейські, ані фінансові. Швидкість і повнота наповнення держбюджету залежать від динамічності розвитку економіки країни. На теперішнє збільшення його дефіциту вплинули 5-відсоткове падіння промислового виробництва, скорочення обсягів вантажоперевезень і будівельно-монтажних робіт, відсутність інвестицій та дешевих кредитних ресурсів. У площині розв'язання цих проблем і мають бути головні напрями для пошуків виходу з кризи.

Шаховий конкурс «Королева»

Конкурс з розв'язування шахових композицій, започаткований редакцією журналу Верховної Ради «Віче» (див. «Віче» № 5 за 2013 р.) та чемпіонкою світу Анною Ушеніною, триває. Нагадаємо нашим читачам його умови: у десяти номерах часопису публікуватимуться десять завдань (20 позицій – по дві в журналі), за розв'язання яких, залежно від складності, нараховуватиметься певна кількість балів. Три переможці конкурсу, котрі наберуть найбільшу суму балів, будуть нагороджені призами. Крім того, 10 найкращих учасників матимуть можливість зустрітися з чемпіонкою світу в сеансі одночасної гри. Сьогодні публікуємо п'яте завдання.

П'ятий тур

№ 9

Виграш

№ 10

Мат за два ходи

За правильне розв'язання кожної позиції (потрібно вказати основний варіант етюду й перший хід задачі) учасникам нараховується по два бали. Відповіді на завдання з позначкою «Королева» надсилайте до 15 серпня ц. р. поштою чи факсом або на вказані електронні адреси. Також приймаємо відповіді на попередні завдання до публікації розв'язків (після п'ятого й десятого турів), але за рівної кількості балів перевагу матимуть учасники, котрі свої відповіді надіслали раніше.

04053, Київ-53, пров. Несторівський, 4; Факс: (044) 235-79-58; E-mail: mail@viche.info; mal64@i.ua

